

ٹائٹل بار اول

وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَيِّنَاتُ

التبليغ

جس کا دوسرا نام ہے

مزید درود

تصنیف مینیف حضرت مرزا غلام احمد مسیح موعود علیہ الصلوٰۃ والسلام

باجازت حضرت خلیفۃ مسیح الثانی ایڈاہ بنتہ

میںچیک ڈیوٹیا لیف و اشاعت نے شائع کیا

۲۹ جون ۱۹۲۲ء + تعداد ۱۰۰۰ + ۱۳۳۰ھ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الْحَمْدُ لِلرَّحْمٰنِ الَّذِیْ اَبْتَدَءَ بِالْاَفْصٰلِ . وَ اَسْبَغَ مِنَ الْعَطَاءِ مِنْ غَیْرِ عَمَلٍ سَبَقَ مِنْ

ہمہ تعریف آن بخشندہ را کہ آغاز کار او بفضل ہاست۔ آنکہ پیش از صدور اعمال بخشش خود کامل کرد۔ کریے

الْعَمٰلِ . الْکَرِیْمِ الَّذِیْ نَضَحَ عَنَّا الْمَکٰرِهَ وَ اَتَمَّ عَلَیْنَا اَنْوَاعَ النِّوَالِ . وَ اَعْطٰنَا کُلَّ شَیْءٍ قَبْلَ

کہ از ما مکروہات را دور کرد و اقسام جوہ و بخشش را بکمال رسانید و پیش زانکہ سوال کنیم و امید ہارہا بشما نسیم ہمہ چیز ما را داد

السُّوَالِ وَ اَظْهَرَ الْاَمَالَ . بَعَثَ لَنَا رَسُوْلًا کَرِیْمًا بَارِعًا فِی الْخِصَالِ . سَبَّاقَ غَایَاتِ فِی کُلِّ

و برائے ما آن رسول مبعوث فرمود کہ کریم است و در خصلتہا ئے نیو از ہمہ برتر است و در میدان ہر نوع کمال بردگیران

نَوْعِ الْکِمَالِ . خَاتَمَ الرِّسْلِ وَ النِّبِیِّیْنَ . النَّبِیِّ الْاَمِیِّ الَّذِیْ هُوَ مُحَمَّدٌ بِمَا حُمِّدَ عَلَی السَّنِ

سبقت میدارد و خاتم الانبیاست۔ آن بنی امی کہ نام او محمد ازین روست کہ بر زبان فیض یابندگان بغایت تعریف کردہ شدہ

الْمُسْتَفِیْضِیْنَ . وَ بِمَا بَذَلَ الْجُهْدَ لِلْاَمَةِ وَ شَادَ الدِّیْنَ . وَ بِمَا جَاءَ لَنَا بِکِتَابِ مِیْنِ . وَ بِمَا

است۔ و ازین رو کہ برائے امت و اعلاء حکمہ دین کوششہا ئے بلیغ کردہ است و نیز برائے اینکه کتابے مفصل برائے ما

اَوْذَى لَنَا عِنْدَ تَبْلِیْغِ رَسَالَاتِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ . وَ بِمَا اَكْمَلَ کُلَّ مَا لَمْ یُکْمَلْ فِی الْکِتَابِ الْاَوَّلِی .

آورد و نیز برائے اینکه از بہر ما تکلیف ہا برداشتہ پیغام خدا تعالیٰ تخلیق رسانید و نیز برائے اینکه آن معارف و ہدایات را

وَ اَعْطٰی شَرِیْعَةً مِّنْهٰجَةِ عَنِ الْاَفْرَاطِ وَ التَّفْرِیْطِ وَ نَقَائِصِ اٰخَرٰی . وَ اَكْمَلَ الْاِخْلَاقَ وَ اَتَمَّ مَا

کامل کرد کہ پیش از او ناقص مانده بودند و نیز برائے اینکه آن شریعتے آورد کہ از افراط و تفریط و دیگر نقصانہا پاک است و اخلاق

حَسْرٰی . وَ اَحْسَنَ اِلٰی طَوَائِفِ الْوَرٰی . وَ عِلْمَ الرِّشْدِ بَغْرِ الْبِیَانِ وَ وَحٰی اَجَلٰی . وَ عَصَمَ مِنْ

را بدرجہ کمال رسانید و آنچه ناقص مانده بود تکمیل آن کرد و بر طوائف مخلوق احسان فرمود و از بیان فصیح و وحی صریح طریق رشد

الضَّلٰلَةِ وَ تَحَامٰی . وَ اَنْطَقَ الْعِجْمَاوَاتِ وَ نَفَخَ فِیْہِمُ رُوْحَ الْهُدٰی . وَ جَعَلْہِمُ وَرَثٰةَ کَافَّةٍ

آموخت و از گمراہی نگہداشت۔ و چارہ پایان را در نطق آورد۔ و در ایشان روح زندگی بد میداد و ایشان را وارث بنیمبران کرد۔ و او

الْمُرْسَلِیْنَ . وَ طَهَّرْہِمُ وَ زَكَّاهُمْ حَتٰی فَنُوْا فِی مَرْضٰتِ الْحَضْرَةِ . وَ اَهْرَاقُوا دِمَآئِہِمُ لِلّٰہِ

شانرا پاک کردہ تزکیہ نفوس فرمود بحدیکہ در رضا ہائے الہی محو شدند۔ و خون خود برائے خدائے بزرگ ریختند

ذی العزّة . و اسلموا و جوہم منقادین . و کذا لک علم معارف

و پیش او باطاعت رو نہادند۔ وہم چینیں آن نبی نکتہ ہائے جدیدہ معرفت آموخت و لطیفہ ہائے پوشیدہ

مبتکرہ . و لطائف مکنونہ . و نکات نادرہ . حتی بلغنا الفضل باعتراف

تعلیم فرمود۔ و برکتہ ہائے نادرہ اطلاع داد۔ و کار بجائے رسانید کہ ما از پس خوردہ او تا مقام فضیلت

فضالتہ . و عرفنا ادلّٰ الحق باعتراف دلالتہ . و صعدا الى السماء بعد

رسیدیم۔ و بنجدان میوہ رہبری او دلایل حق راشنا ختمیم۔ بعد زمان کہ بزین فرورفتا بودیم سوئے آسمان

ما کنا خاسفین . اللهم فصلّ علیہ و سلّم الى يوم الدين . و علی آلہ

بالا رفتم۔ اے خدا پس برود و سلام تا قیامت فریسنده باش۔ وہم چینیں بر آل او کہ طاہر القلب و

الطاہرین الطیبین . و اصحابہ الناصرین المنصورین . نخب اللہ الذین

طیب الاخلاق بودند۔ و نیز بر اصحاب او کہ مددگاران دین و مدد یافتگان بودند۔ برگزیدگان خدا

آثروا اللہ علی انفسہم و اعراضہم و اموالہم و البنین . والسلام علیکم

آنا لکہ خدائے عزوجل را بر نفسہائے خود و آبرو ہائے خود و مالہائے خود و پسران خود اختیار کردند۔

یا معشر الاخوان . لقیمت خیرا و وقیتم شرور الزمان . و رزقتم مرضات

و بر شما سلام اے گروہ برادران۔ خدا شمارا از نیکی بہرہ بخشد و از بدی محفوظ دارد۔ و رضائے الہی

رب العالمین .

شامل حال شما گردو۔

اما بعد فاعلموا ایہا الاخوان . و الاحباب و الاقران . انّ الزمان قد اظہر العجب . و ارانا الشجی

بعد زیں پس بدانید اے برادران و دوستان و مسلمانان ہم زمانہ کہ این زمانہ عجیب ظاہر نمودہ است و مارا غمی و

والشجب . و سخر بوم لیلة اللیلاء من الدرّة البیضاء و شارف ان تشن الغارات علی دین الرحمن .

اندوہے نمود و بوم شب تاریک برگوہر تابان خندہ زد و نزدیک رسید کہ دین اسلام بتاراج ہارود۔ آن دین کہ بہ

الذی ضمّٰخ بالطیب العمیم من العرفان . و اودع لفائف نعیم الجنان . و سیقّت الیہ انہار

خوشبو ہائے معرفت عامہ معطر است۔ و دلیعت نہادہ شد در نعمت ہائے بیک دیگر پیچیدہ از نعمت ہائے بہشت و نہر ہائے

من ماء معین. و تفصیل ذالک ان بعض السفهاء من المتنصرین. والمرتدین

آب صافی سوئے او کشیدہ شد و تفصیل این قصہ این است کہ بعض نادانان از نوعیسیان و مرتدان و

الضالین. سبوا نبینا محقرین غیر مبالین. و طعنوا فی دیننا مستهزئین. مع انهم

گمراہان رسول ماصلی اللہ علیہ وسلم را بہ بیباکی و لاپرواہی و دشنام می دهند و خندہ کنان در دین ما طعنہ می

اتخذوا الہا من دون الرحمن. و ترکوا اللہ عاکفین علی الانسان. و جاؤا

زند۔ با وجودیکہ این مردم بجز خداوند حقیقی خدائے از پیش خود تراشیدہ اند۔ و خداوند حقیقی را ترک کردہ بر

بإفک مبین. فلا یستحیون بل یوذون اهل الحق جالعين. و یفسدون فی

انسانے رو آورده اند و دروغ صریح آوردند۔ پس حیائی کنند بلکہ اہل حق را از راہ بے شرمی ایذا می دهند

الارض مجترئین. و یصلون علی المسلمین مغضبین. و کنا مامورین لازالۃ

و در زمین بجزأت و دلیری آمادہ فساد اند۔ بر مسلمانان در حالت خشم حملہ می کنند۔ و ما مامور بودیم کہ از الہ

تماثلیم. و از احوۃ ابا طیلیم. و اجاحۃ تساویلیم. و اقتلاع اقاویلیم. و الان

بُت ہائے ایشان کنیم۔ و عقائد باطلہ ایشان را دور کنیم و کلمات زینت دادہ ایشان را از بیخ برکنیم و سخہائے

ظهر الامر معکوسا. و عاب الیل شמושاً. وصال المتنصرون علی

باطل ایشان را از بن بر آریم مگر اکنون امر منعکس شد و شب میخوہد کہ عیب آفتاب ہا بگیرد و نوعیسیان

المسلمین. و من فتنهم الجدیدۃ ان رجلاً منهم الف کتابا و سمّاه امہات

بر مسلمانان حملہ آور شدند۔ و از قننہ ہائے نو پیدا کردہ ایشان یکے این است کہ شخصی از ایشان کتابے تالیف

المؤمنین. و سلک فیہ کل طریق السبّ و الافتراء کالمفسدین الفتانین. انه

کردہ نام آن امہات المؤمنین نہاد۔ و در آن کتاب از ہرگونہ دشنام و افترا را بچو مفسدان و فتنہ انگیزان

امراء استعمل السفاهۃ فی خطابہ. و أبدی عذرة کانت فی وطابہ

درج کرد۔ و امر دے راست کہ در کتاب خود سفاہت را اختیار کرد۔ و پلیدی را کہ در مشکہائے او بود ظاہر

و اظهر کانه اتمّ الحجۃ فی کتابہ. و ختم المباحث بفصل خطابہ. و لیس

نمود۔ و ظاہر کرد کہ گویا حجت را با تمام رسانیدہ است و گویا بفصلہ خود بحث ہا را ختم کردہ است۔ و در کتاب

فی کتابہ من غیر السبِّ و الشتم. و کلمات لا یلیق لاهل الحیاء و الحزم.
 او بجز سب و شتم چیزے نیست۔ و بجز آن کلمات کہ اہل حیا و احتیاط را لائق نیستند۔ مگر این است کہ
 بیدانہ ابداع بار سال کتبہ من غیر طلب الی المسلمین الغیورین من اعزۃ
 او این بدعت ایجاد کرد کہ بغیر طلب سوئے مسلمانان با غیرت کتابہا فرستاد و آن مسلمانان معززان
 القوم و نخب المؤمنین. و تلک ہی النار التی التہبت فی ضررم المتألمین.
 قوم و برگزیدگان ایمانداران بودند۔ و این ہماں آتش است کہ در ہیمز مریزہ درد مندان مشتعل
 و احرققت قلوب المؤمنین المسلمین. فلما رأینا هذا الکتاب. و عثرنا علی
 شد و دلہائے مسلمانان بسوخت۔ پس ما چون آن کتاب را دیدیم و بر بہود گیہائے آن اطلاع یافتیم
 غلوائہ و ما سب و ذاب. قرئنا کلمہ الموذیۃ. و آنسنا قذفاتہ المغضبۃ
 و نیز بردشام و عیب تراشی مطع گشتیم و کلمات دلآزار اور ارا بخواندیم و دُشنامہائے در غضب آرنده
 و شاہدنا ضیمہ الصریح. و قولہ القبیح. و اجتلینا ما استعمل من جور
 اور ایدیم و ظلم صریح و قول قبیح اور امشاہدہ کردیم۔ و ہمہ نقشہ جور و تعدی و دشنام دہی با ترتیب آن
 و اعتساف. و قذف و شتم کا جلاف. علمنا انہ نطق بہا معتمدًا لا غضاب
 ملاحظہ کردیم و ہمہ آنچہ فحش گوئی و دشنام دہی بچو کمیزگان کردہ بود دستیم کہ این شخص عمدًا چنین کلمات
 المسلمین. و ما تفوہ علی وجہ الجد کالمسترشدین المحققین. بل تکلم فی
 استعمال کردہ است تا مسلمانان را در خشم آورد۔ و بطور محققان حق جو بحق پسند نخنے نلفتہ۔ بلکہ در شان
 شان سید الانام با قبح الکلام. کما ہو عادۃ الاجلاف و اللئام لیوذی قلوب
 آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بہ بدترین کلمات تکلم کردہ است چنانچہ عادت مردم مکینہ است تا دل
 المسلمین. و طوائف اہل الاسلام. و یغلی قلوب امۃ خیر المرسلین. فظہر کما
 مسلمانان و عامہ اہل اسلام را برنجاند و دلہائے امت خیر المرسلین را جوش دہد۔ پس چنانچہ او ارادہ
 اراد هذا الفتان. و تألم بکلمہ کل من فی قلبہ الایمان. و اصاب المسلمین بقذفہ
 کردہ بود ہماں بظہور آمد و ہر مومنے بکلمات او درد مند شد۔ و مسلمانان را بہ بدگفتن او درد ناک

جراحة مؤلمة. وقرحة غير ملتئمة. وظنوا انهم من المجرمين. ان لم ينتقموا
 جراحته رسید۔ وزخے کہ قابل التیام نیست۔ وگمان کردند کہ او شاں گنہگارند۔ اگر از انتقام نگیرند
 کالمؤمنین المخلصین. و ذکرُوا بها ایام الاولین. ولو لا منعهم ادب السلطنة
 وروز ہائے گزشتہ را یاد کردند۔ و اگر او شاں را ادب سلطنت احسان کنندہ و عنایتہائے دولت
 المحسنة. و تذکر عنایات الدولة البرطانية. لعملوا عملاً کالمجانین.
 برطانیہ یا نیامدے پس بچھو دیوانگان کارے کردندے و بیچ شک نیست کہ ایں نادان در کلمات
 ولاشک ان هذا السفیه اعتدی فی کلماته. و اغری العامة بجهلاته. و جاوز
 خود از حد تجاوز کرده است۔ و بجهالت ہائے خود عامہ مردم را مشتعل کرد۔ و بچھو غلو کنندگان از حد
 الحد کالغالین. فلاجل ذالک قد هاجت الضوضاء. و ارتفعت الاصوات. و
 بیرون شد۔ پس برائے ہمیں شورے برخاست۔ و آواز ہا بلند شد۔ و مردم گریہ کنندہ فریاد کردند
 تضاعی الناس برنة النياحة. و اشتعل الطبايع من هذه الوقاحة. و مبالاً الجرائد
 و ازیں بے شرمی در طبیعت ہا اشتعال پیدا شد۔ و اخبار ہا ازین تذکرہ ہا پر شدند و ہر یکے بچھو
 بتلك الاذکار. و قام كل احد ککماة المضمار. بما آذی کالمعتدین.

دیر میدان بوجدہ آزاری آن شخص برخاست۔

والحاصل انه افتسرى و تجرّم. و اراد ان يستأصل الحق و يتصرّم. و
 حاصل کلام ایں است کہ آن شخص افتزا کرد و معصومے را بگناہ منسوب کرد و خواست کہ تیغ کئی حق کند و
 اسبل غطاءً غليظاً لاغلاط الناس. و اراد أن يُطفئ انوار النبراس. فنهض
 آنرا منقطع کند و برائے مغالطہ ہی مردم پردہ غلیظ آویخت۔ و بخواست کہ نور ہائے چراغ را بمیراند پس مسلمانان
 المسلمون مستشيطين مشتعلين. و صاروا طرائق قددا زاعقين مغتالين. فذهب
 در غضب و خشم بجاستند۔ و در بارہ تذکرہ شرآن شخص در رائے ہائے خود متفرق شدند بحالیکہ فریاد کنندگان و دشمنانک
 بعضهم الى ان يُبلغ الامر الى الحکام. و يترافع لغرض الانتقام. و الآخرون
 بودند۔ پس رائے بعض مردم ایں شد کہ ایں امر را تا حکام رسانیدہ شود۔ و بغرض انتقام نالش کردہ شود۔ لیکن مردمان

مالوا الی الردّ علی تلک الاوهام. و حسبوه من واجبات الاسلام. فالذین

دیگر سوئے ردّ کتاب مائل شدند و اس امر ردّ کردن را از واجبات اسلام دانستند۔ پس آنا کہ مرافعہ یعنی استغاثہ را

اختاروا الترافع عرضوا شکواہم علی حضرۃ نائب الدولۃ. و ارسلوہا ما کتبوا

پسند داشتند ایساں این شکوہ را حضرت نائب دولت بردند و عریضہ کہ برائے این کار طیار کردہ بودند فرستادند۔ و

لہذہ الخبطۃ. و الفریق الثانی توجّہوا الی ردّ الکتاب. و الآخرون و جموا من

فریق ثانی سوئے ردّ کتاب متوجّہ شدند و دیگر اس کہ بودند از غم و درد خاموشی اختیار کردند و ہم چنین در عملہا و رائے ہا

الاکتیاب. و کذلک اختلفوا فی الاعمال و الاراء. و استخلص کل احد ما

اختلاف کردند و ہر یکے یہاں طریق عقل را اختیار کرد کہ ارادہ غیبی اور اہدایت فرمود۔ پس چیزے کہ ضرورت آں

ہدیٰ الیہ منّ الدہاء. فالذی اُشرب حسّی. و تلقفہ حدسی. ان الاصوب طریق

من محسوس کرد و فراست من اور از غیب یافت آن این بود کہ از ہمہ تدابیر ردّ کتاب آں نوعیائی ضروری و قریب

الردّ و الذبّ. لا الاستغاثۃ و لا السبّ بالسبّ. و انی اعلم لبلال المسلمین. و ما

بصواب است اس میں مناسب نیست کہ نالش کنیم یا دشنام بعض دشنامہا دہیم و من خوب میدانم کہ مسلمانان ازیں

عریٰ قلوب المؤمنین من السن الموذین. و لکنی اری الخیر فی ان نجتنب

کتاب چہ بقراری ہامی دارند و مر خوب معلوم است کہ از ایذائے این موذی بر دل مسلمانان چہ طاری است مگر

المحاکمات. و لا نوقع انفسنا فی المخاصمات. و نتحامی اموالنا من غرامات

من در ہمیں امر خیر می بینم کہ ماسوئے محکمہ ہا وعدالت ہا رجوع کنیم و نفسہائے خود را در خصوصتہا نے گلنیم و ماہائے

التنازعات. و اعراضنا من القيام امام القضاة. و نصبر علی ضجر اصابنا. و غمّ

خود را از تاوانہائے تنازعہا نگہداریم۔ و عزّتہائے خود را از ایستادن پیش حاکماں محفوظ داریم و بر غمّے کہ برسد صبر کنیم

اذابنا. لیعدّنا مبرۃ عند احکم الحاکمین. و ما نسینا ما رأینا من جورٍ و عسفٍ.

و اندوہے کہ بگدازد و شکلیابی بنمائیم تا اس کار از ما نزد احکم الحاکمین نیکی شمردہ شود۔ و ما جور و ظلم را فراموش نکردیم۔ و

و ایّ حرّ رضی بنخسفٍ. و قد اوذینا فی دیننا القویم و رسولنا الکریم.

کہاں آزاد است کہ بذلت راضی شود۔ و ما را در دین درست ما و رسول بزرگ ما ایذا دادہ شد۔

و آنسنا ما هیج الاسف و اجرى العبرات. و شاهدنا ما اضجر القلب و زجیٰ
و چیز ہا دیدیم کہ غم انگیزت و اشکبار جاری کرد و چیزے مشاہدہ کردیم کہ دل راتنگ کرد و آہ ہا را پیدا کرد مگر این
الزفرات. بیدان الدولة البرطانية لهؤلاء كالا و اصر الموملة. و لقسیسین
است کہ دولت برطانیہ برائے اس مردم بھجو علاقہ ہائے امید داشتہ شدہ است و مرپا دریان را بریں دولت
حقوق علی هذه الدولة. و نعلم ان نبذ حرمهم امرٌ لا ترضاه هذه السلطنة و
حقوق خدمات اند۔ و ما میدانیم کہ بے عزت کردن او شان کاریست کہ دولت برطانیہ براں خوشنود نتواند شد
یُنصبها هذا القصد و تشق علیها هذه المعدلة. و لها علينا ممن يجب ان لا
و اسن قصد اور رانج خواهد داد و اس عدالت کارے خواهد بود کہ خلاف طبع کردہ آید۔ و اس دولت را بر ما احسان ہا
نلغیها. فلنصبر علی ما اصابنا لعلنا نرضیها. و ما نفعل بتعذیب المتصرین و
ست واجب است کہ از شمار نینقلیم آنرا بلکہ واجب است کہ ما بر زیادت پادریان صبر کنیم مگر شاید از اس
قد رأینا امناً من حکامها العادلین. و وجدنا بهم کثیراً من غض و سرور. و
جہت دولت برطانیہ را خوش کنیم و ما را در پئے سزائے نوعیسان شدن چرنفع خواهد داد۔ و ما را غور باید کرد کہ
خفض و حبور و ما مسنا منهم شطف فی الدین. و لا جنف كالظالمین من
از اس حکام چقدر امن یافتیم۔ و ما دریشان بسیار تازگی و خوشی دیدیم و آسانی و شادمانی را یافتیم۔ و ازیشان بچ
السلطین. بل اعطونا حریةً فعلاً و قولاً. و ارضونا حفاوةً و طولاً. و ما رائینا
رنجے دروین بمانہ رسید۔ و نہ بچ جورے بھجو جور ہائے بادشاہان ظالم بلکہ ما را در گرفتار و کردار آزادی دادہ اند
سوءاً امن هذه الدولة. و لا قشفاً کایام الخالصة. بل رُبینا تحت ظلها مذ
و چنداں احسان کردند کہ ما را ضعیف شدیم و ما ازیشان بچ بدی ندیدہ ایم و نہ سختی بھجو ایام سکھاں بلکہ ما از روز
میطت عنا التمام. و نیطت بنا العمام. و عشنا بکنفها آمنین. و جعلها لله
خوردی تاروز بزرگی زیر سایہ اس دولت پرورش یافتیم و در پناہ او با من زندگی بسر بردیم و خدا اورا برائے ما
لنا کعبین نستسقیها. و کعبین نجتلی بها. فنحاذر ان یفرط الی هذه
بھجو آں چشمہ بگردانید کہ از اس آب می جوئیم و بھجو آں بگردانید کہ باں می ینم۔ پس می ترسیم کہ

الدولة بعض الشبهات. و تحسبنا من قوم يضمرون الفساد فى النيات.

از بعض حرکات ما این دولت محسنه به نسبت مادرشبهات افتد و مارا چنان پندارد که ما فساد را در نیت ما مخفی

فلذالك ما رضينا بان نترافع لتعذيب هذا القذاف الشرير. و اعرضنا عن

میداریم پس از ہمیں سبب ما راضی نشدیم کہ برائے این بدگوسوئے این دولت شکایت بردہ شود۔ و از بچو

مثل هذه التدابير. و حسبنا انه عمل لا ترضاه الدولة. و لا تستجاده تلك

این تدبیر ہا پر ہمیز کردیم و پنداشتیم کہ این کارے است کہ این دولت براں راضی نحو اہد شد و این کار را

السلطنة. فكففنا كالمعرضين. و سمعتُ ان بعض المستعجلين من

این سلطنت خوب نحو اہد پنداشت پس بچو اعراض کنندگان از این کار دست بردار شدیم۔ و من شنیدہ ام کہ

المسلمين. ارسلوا رسائل الى الدولة مستغيثين. و تمنوا ان يوخذ المؤلف

بعض شتابکاران از مسلمانان سوئے این دولت عرض فرستادہ اند تا مؤلف امہات المؤمنین را سزا

كالمجرمين. و ان هى الا امانى كامانى المجانين. و اما نحن فما نرى فى هذا

دہانند مگر این آرزو ہائے خام بچو آرزو ہائے دیوانگان اند۔ مگر ما در این تدبیر انجام خیر نمی بینیم۔ و نہ از

التدابير عاقبة الخير. و لا تفصيلاً من الضير. بل هو فعل لا نتيجة له من غير

گزندہ ہائے مشاہدہ می کنیم۔ بلکہ این کارے بے سود است کہ بچ نتیجہ ندارد۔ بجز شامت اعدا۔ و از این تدبیر

شماتة الاعداء. و لا يُستكفى به الافتتان بمكائد اهل الافتراء. ولو سلكننا سبيل

انسد آں فتنمى شود کہ از مکر ہائے اہل افترا ظہور پذیر است۔ و اگر ما بر طریق استغاثہ قدم زنیم و برائے

الاستغاثة و نترافع لاخذ مؤلف هذه الرسالة. لنُعزى الى فضوح الحصر. و

سزائے آں مؤلف بخضور دولت برطانیہ شکایت بریم البتہ سوئے در ماندگی و زبان بستگی منسوب خواہیم شد و

نرہق بمعنبة عند اهل العصر. و يقال فينا اقوال بغوائل الزخرفة. و يقطع عرضنا

نزد جہانیاں بعتابے ما خود خواہیم گردید۔ و در بارہ ما سخن ہائے پُر زہر و باطل خواہند گفت و آبروئے ما بد اسہائے

بحصائد الالسنة. و يقول السفهاء انهم عجزوا من الاتيان بالجواب. فلا

زبانہا قطع کردہ خواہند شد۔ و نادانہا در حق ما خواہند گفت کہ او شاں از جواب دادن عاجز آمدہ سوئے

جرم توجہوا الی الحکام من التضرم والاضطراب. فبعد ذالک لا تبقی لنا حکام بحالت خشمناکی وبتقراری توجہ کردند پس بعد از آن پٹی عذر مانخواستہ ماند و انجام کار ما معذرة. و ترجع الینا مندمه و تبعه. فلیس بصواب ان نطلب هذه المنية. و ندامت و خاتمہ کار بدخواستہ بود۔ پس ایں طریق خوب نیست کہ ما ایں مراد را بطلمیم و ایں آرزو را نرود هذه البغية. و لیس بحرئى ان نسعى كالنادبات الی السلطنة. و نضحی بخواہیم و لائق نیست کہ ما بچوزنان ماتم کنندگان سوئے سلطنت بدویم و نفسہائے خود را از امن انفسنا من مأمّن الحجج البینة. و نضیع اوقاتنا فی البكاء والصراخ كالنسوة. گاہ حجت ہائے آشکارا بیروں آریم۔ و وقت خود را بچوزنان در گریستن و فریاد کردن بسر بریم و لا ن فکر لهدم بناء هذه الفرقة. و لا نتوجه الی خزعیلاتهم و لا نزیح و برائے شکستن بنائے ایں فرقتہ بچ فکر کنیم۔ و سوئے خیالات باطلہ نصرانیاں توجہ کنیم و وسوسہ و ساوس جهلاتهم. و نترکهم فی کبرهم و زهوهم. و لا ننہم علی غلطهم و ہائے باطلہ ایشاں را دور گردانیم و ایشاں را در تکبر و نخوت ایشاں بگذاریم و بر غلطی ایشاں سہوہم. و لا نأخذهم علی بهتانهم و افتراءهم. و لا نرى الخلق خیانتهم و قلة ایشاں را خبردار کنیم و بر بہتان و افتراء ایشاں ایشاں را مواخذہ کنیم و مردم را خیانت و کمی حیاء حیائهم. و نفرح بما ینالهم من الحاکمین. بل ینبغی ان نجیح اوہامهم و ایشاں نہ نمائیم و صرف بر سزائے ایشاں خوش شویم بلکہ ایں مناسب است کہ ما وہم ہائے نکسر اقلامهم. و نجعل کلمهم مضغۃ للماضغین. و ان لم نفعّل هذا فما ایشاں از تیغ بر کنیم و قلمہائے ایشاں را بشکنیم و کلمہ ہائے ایشاں را چیزے گردانیم کہ مردم آزار زیر فعلنا شیئاً فی خدمة الدین. و ما عرفنا صنیعة اللہ خیر المحسنین. و ما شکرنا دندان بخائید و اگر چنین نکنیم پس در خدمت دین چیزے نکردیم و منت خدا را نہ شناختیم۔ و نہ شکر بل انفسنا الوقت غافلین. فان اللہ و هب لنا حریة تاممة لهذا کردیم بلکہ در غفلت زندگی گذرانیدیم چرا کہ خدا تعالیٰ ما را آزادی کامل بخشیدہ است

الامور لنحقّ الحقّ و نبطل ما صنع اهل الزور. فلولم نمتنع بهذه الحرّية. فما
 تا کہ حق را ثابت کنیم و آنچه کاذبان ساخته اند آزار دکنیم پس اگر ازیں آزادی
 شکرنا نعم اللّٰه ذی الجود و الموهبة. و ما کنا من الشاکرین. الم ترو کیف
 فائده نہ گیریم پس خدا را شکر بجانیا و ردیم و در شکر گزاراں خود را داخل نکردیم آیا
 نعیش احرا را تحت ظلّ هذه السلطنة. و کیف خیرنا فی دیننا و اوتینا حرّية
 نمی ببید کہ چگونه با آزادی زیر سایه ایں سلطنت زندگی بسر می کنیم و چگونه در دین خود
 فی مباحث الملة الاسلامیة. و اخرجنا من حبس کنا فیها فی عهد دولة
 مختار و در مباحثات مذہبہ آزادی و ازاں قید رہا کرده شدیم کہ در عهد دولت خالصه
 الخالصه. و فوّضنا الی قوم راحمین. و انّ حکامنا لا یمنعوننا من المناظرات
 در اں مقید بودیم و سوائے تو می کہ رحم میکند سپرده شدیم۔ و حکام ما مارا از مباحثات منع
 و المباحثات. و لا یکفوننا ان کان البحث فی حلّ الرفق و بصحة النیات.
 نمی کنند و مارا ازیں کار بازمی دارند بشرطیکہ بحث در پیرایہ نرمی و بصحت نیت باشد و از
 و لا یحیفون متعصبین. فلاجل ذالک نستسنى دولتهم و نستغزر دیمه
 تعصب ظلم نمی کنند از ہمیں سبب خیر خواه ایں دولتیم و دعائے بسیاری ایں باران نصرت
 نصرتهم. فاننا لا نرى تلهب جذوتهم. عند ردّ مذهبهم. و آزاء ملتهم. و
 الہی چرا کہ ما بیچ اشتعال در ایشان در وقت ردّ مذہب ایشان و نکتہ چینی ملت ایشان نمی
 هذا هو الذی جذب القلوب الی محبتهم. و امال الطباع الی طاعتهم.
 یا بیم و ایں ہماں امر است کہ دلہا را بسوائے محبت ایشان کشیدہ و از ہمیں وجہ طبعیہا
 و احبهم الینا کالسلّاطین المسلمین. و انهم قوم قد اسرونا بمنّتهم. لا
 سوائے طاعت ایشان خمیدہ و ما ہیچو شاہان مسلمان بدیشان محبت کنیم و ایشان ما را باحسان
 بسلاسل حکومتهم. و قیدونا بایادی نعمتہم. لا بایدی سطوتہم. فواللّٰه
 خود قید کرده اند نہ بزنجیر ہا و بہ نعمتہا گرفتار نموده اند نہ بہ شوکت و حملہ خود پس بخدا

قد وجب شكرهم و شكر مبرتهم. و الذين يمنعون من شكر الدولة البريطانية
 کہ شکر ایشاں و شکر نعمت ایشاں واجب است۔ و آنانکہ از شکر دولت برطانیہ منع کنند و ظاہرے نمایند کہ آں
 و ینددون بانہ من مناہی الملة۔ فقد جاء و ا بظلم و زور. و تورّدوا مورّدًا لیس
 از منوعات ملت اسلام است۔ پس ایشاں سراسر دروغ گفتہ اند۔ و جائے اختیار کردند کہ بحدیث و اثرے
 بماثور. ایحسبونہم ظالمین. حاش لله و کلاً۔ بل جل معروفہم و جلی۔
 ثابت نیست ایامان می کنند کہ ایشاں ظالم اند۔ پاکی است مرخدارا و چین نیست بلکہ بزرگ است احسان
 انظروا الی بلادنا و اهلها المخصیین. من القانطین و المتغربین. انظروا ما
 شان و غمہارا و ذکر کردہ است۔ ملک مارا و مردمان این دیار را کہ آسودہ حال اند چہ مقیم و چہ مسافر بہ بینید چہ قدر
 ایمن هذا السواد. و ما ابهج هذه البلاد. عمرت مساجدنا بعد تخریبها.
 مبارک و پر امن این نواح است و این دیار چہ تازگی ہا دارد۔ مساجد ہائے ما پس زانکہ ویران شدہ بودند آباد
 و اُحییت سنننا بعد تہیبها. و اُنیرت ما اذنا بعد اظلامها. و رفعت مناورها بعد
 شدہ اند و طریقہا ہائے دین ما پس زانکہ مُردہ بودند زندہ شدہ اند۔ و جاہائے اذان ما پس زانکہ تاریک شدہ بودند
 اعدامها. و رأینا النهار بعد اللیلة اللیلاء. و وصلنا الانهار بعد فقدان الماء.
 روشن شدہ اند۔ و منارہ ہائے مساجد بعد معدوم کردن بلند کردہ شدند و بعد شب تاریک ماروز روشن را دیدیم۔ و
 و فُتِح الجوامع و المساجد لذكر الله الوحيد. و علاصیت التوحید. و
 بعد گم شدن آب بر نہر ہا رسیدیم و جامع و عام مساجد برائے ذکر الہی کشادہ شدند و آواز توحید بلند شد و بعد
 ترجینا بعد تمادی الايام. ان یزیح سموم الکفر تریاق و عظ الاسلام. و
 مدت ہائے مدید مارا این امید پدید آمد کہ تریاک و عظ اسلام ہوائے زہناک کفر را و در خواہد کرد۔ و نگہ داشتہ
 حفظنا من شر کل مفاجی. و عُدننا من تیه الغربیة الی معاج. و اقترب ماء
 شدیم از بدی ہر ناگاہ آیندہ و از سرگردانی غربت بجائے اقامت کردن رسیدیم و آب تازگی از درخت ما
 النصرارة من سرحتنا. و کاد یحلّ بمنبتنا و اصبحنا آمنین. حتی الفینا کل من الوی
 نزدیک شد و نزدیک آمد کہ بہ نبت ما فرود آید و امن یافتگان شدیم مجدیکہ ہر دشمنے معاند کہ گردن خود را

عنقه من العناد. كالاصداق و اهل الوداد. و تبدى الاساود كاعوان الناد. و

از عناد پیچیده بود همچو دوستان اورا یا قسیم و ماران سیاہ همچو غمخواران کہ در وقت سختی ورنج مدد می کنند ظاہر

قُلِبَّ عُجْرنا و بُجْرنا و نقل الى الصلاح و السداد. و نَصْرنا بدولةٍ جاءت

شدند و ظاہر و باطن ما متغیر کردہ شد و سوائے درستی و صلاحیت منتقل کردہ شدیم و بدولتی تازه کردہ شدیم

كعهاد. عند سنة جماد. فرأت هذه الدولة دخيلة امرنا. و اطلعت على

کہہ چھو آں باراں آمد کہ در وقت خشک سالی می آید۔ پس این دولت باطن حال ما را بدید۔ و برگداختن

ذوبنا و ضمرنا. فأوتنا و رحمتنا. و واستنا و تفقدتنا. حتى عاد امرنا الى

و لا غری ما مطلع شد۔ پس ما را جاداد و غمخواری نمود۔ و تفقد حال ما کرد۔ بحدے کہ کار ما بعد عذاب

نعيم. بعد عذاب اليم. فالان نرقد الليل ملاءِ اجفاننا. ولا نخس ولا وخز

در دناک سوائے تنعم نمود کرد پس اکنون بسیری چشم می چسبیم بحالیکہ نہ گزندے و نہ سوزشے شامل حال

لا بداننا. تغرد في بساتيننا بلابل التهاني و النعماء. مأيسة على دوحه الصفاء

ماست۔ بلبلان در بارغ با غلغل مبارکبادی و تنعم می اندازند بحالیکہ بر درخت صفا وقت می خرامند بعد

بعد ما كنا نُصدم من انواع البلاء. فانصفوا اليس بواجب ان نشكر دولة

از آنکہ تنہی مشق گوناگون بلا ہا بودیم پس انصاف کنید آیا واجب نیست کہ شکر آں سلطنت کنیم کہ خدا

جعلها لله سبب لهذه الانعامات. و اخرجنا بيديها من سجن البليات.

تعالی اورا موجب این انعامها گردانید و ما را بہر دو دست او از زندان بلا ہا رہائی بخشید آیا بر ما این حق

اليس بحق ان نرفع لها اكف الضراعة والابتهال. نحسن اليها بالدعاء كما

نیست کہ ما برائے این سلطنت کہہائے تضرع و عجز و نیاز در حضرت باری تعالیٰ بگستریم و بہ دعا بدیں

احسنت الينا بالنوال. فان لنا بها قلوبًا طافحة سرورًا و جوهًا متهللة و

سلطنت نیکی کنیم چنانچہ او با ما نیکی کرد چرا کہ ما را بوسیله آں دلہا از خوشی پُر ہستند درد ہا از شادمانی

مستبشرة حبورًا. و ايامًا ملئت امنا و حُرّية. وليالي ضمّخت راحة و لُهنية.

خندان و شگفتہ ہستند و روز ہا ہستند کہ از امن و آزادی مملو اند۔ و شب ہا ہستند کہ از راحت و

و ترى منازل مزدانة بابهج الزينة. ولا خوف ولا فزع ولو مررنا على اسود

خوشحالی معطر اند۔ وہی بید کہ منزل بہ خوش ترین زینت ہا آراستہ اند و بیچ خوف و فزع نیست اگرچہ

العربية ضربت خزي الفشل على الظالمين. وضافت الارض على المرءفين

بر شیران بیشہ ہا بگذریم۔ برستگا ران بز دلی طاری است و بردر و غ گویاں و باطل پرستان زمین تنگ

المبطلين. و نعيش مستريحين آمنين. فای ظلم كان اكبر من هذا الظلم ان لا

است و مادر امن و راحت می گذرانیم پس کد ام ظلم از یں ظلم بزرگتر است کہ ایں دولت محسنہ را شکر

نشکر هذه الدولة المحسنة. ونضمر الحقد والشر والبغاوة. ألهذا صلاح بل

گذارنباشیم و کینه و بغاوت را در دل داریم آیا ایں کار نیک است بلکہ بدکاری است اگر شمار عقل

فسق ان كنتم عالمين. فويل للذين يبغون الفساد. وبضمرون العناد. والله لا

باشد۔ پس براں مردم و او یلا است کہ فساد می خواهند و در دل عناد را پوشیدہ می دارند و خدا تعالیٰ فساد

يحب المفسدين. انهم قوم ذهلوا آداب الشكر عند رؤية النعمة. وانساهم

کنندگان را دوست نمی دارد۔ ایساں قومے ہستند کہ آنچہ در وقت دیدن نعمت شکر باید کرد آداب آن

الشیطان کلّ ما نُدب عليه من امور الشريعة. و جاؤ شيئا ادا. و جازوا عن

فراموش کردہ اند۔ و شیطان ایساں را ہمہ آں چیز ہا کہ تاکید شریعت براں ہارفتہ بود فراموش کنائند و

القصد جدا. و ما بقى فيهم الا حمية الجاهلية. و فورة النفس الابية. ولا

کارے عظیم تعجب انگیز نمودند و از میانہ روی دور افتادند و بجز حمیت جاہلیت و جوش نفس چیزے در ایساں

یمشون كالذی خشی و دلف. ولا يخلعون الصلف. ولا يذكرون ما سلف فى

باقی نماندہ۔ و بچو کسے روشن شان نیست کہ می ترسد و آہستہ می رود و دور نمی کند عادت لاف زدن را و

زمن خالصة مغشوشين. الم يعلموا ان الشكر لاهله من وصايا القرآن

آنچہ در عہد سکھاں گزشت یاد نمی دارند آیا نمی دانند کہ شکر آں کسے کردن کہ اہل شکر است از وصیتہائے

واكرام المحسن مما نطق به كتاب الرحمن. و ان الدولة البريطانية قد

قرآن است و اکرام احسان کنندہ چیزے است کہ کتاب اللہ بذاں ناطق است۔ و ایں دولت

جعلها لله موابذة حلنا و عقدنا. و حفظاء يقظتنا و رقدنا. و انا وصلنا بهم

برطانیہ کہ ہست خدا تعالیٰ اور ابرائے مہتممان بند و بست مقدمات ماگردانیدہ است و نگہبانان بیداری و

الى المرادات المستعذبة. و نجونا من الآفات المخوفة. فكيف لا نشكر

خواب ما کردہ۔ و ما بوسیله ایشان مرادات شیریں را رسیدیم و از آفتہائے ترسانندہ رستگار شدیم پس چگونہ شکر

لهم و نعلم انهم احسنوا الينا. و كيف نفارقهم و ندرى انهم حرساء الله

ایشان نگذاریم و میدانیم کہ ایشان بما کوئی ہا کردہ اند و چگونہ از ایشان دور شدیم و میدانیم کہ ایشان از طرف

علينا. و الله يحب المحسنين. و كنا قبل ذلك غصب منا قرانا و عقارنا و

خدا تعالیٰ نگہبانان ما هستند و خدا تعالیٰ کو کاران را دوست میدارد۔ و ما پیش زیں این حالت میدانیم کہ

خرب دار قرانا و مقارنا. و دسنا تحت انتياب النوب و توالى الكرب.

دیہات ما زمین ما بجز گرفتہ بودند و مہمان خانہ ما نشست گاہ ما خراب کردہ بودند و از حوادث و بیقرار یہائے

وصفرت راحتنا. و فرغت ساحتنا. حتى أخرجنا من املاك و ارضين.

پیائے زیر پا کوفتہ شدیم و دست ما خالی شد و صحن ما بے مردم گردید تا بحدے کہ از زمینها و ملک ہا و کاخ ہا و باغ ہا و

وقصور و بساتين. و اوطان مکتئبين مغممين. و طردنا كالجماعات.

وطن ہا بحالت غمنا کی بیروں کردہ شدیم و ہنجو چار پایان مارا براندند و چون سنگ و خش و خاشاک زیر پا کردند و

ووطئنا كالجمادات. و سلکنا مسلک العباد و الغلمان. و لحقنا بالارذلين

با ما آن سلوک کردہ شد کہ بغلامان و بندگان می کنند و مارا بگردمانے آمیختند و ہنجو کسانے پنداشتند کہ از نوع

منزلة من نوع الانسان. و ربما اتمنا باخف جرح اصاب منا حیوانا. او بما قطعنا

انسان در مرتبہ کمترین خلایق اند و بسا اوقات از کمتر جراحے کہ حیوانے را از ما رسید یا از درختے شانے بریدیم

اغصانا فقتلنا او صلینا او اجلئنا تارکین اوطانا و متغربین. ثم رحما الله و اتى

مجرم قرار دادہ شدیم پس بکشتند یا بردار کشیدند یا از وطن اخراج کردہ غریب الوطن ساختند۔ باز خدا تعالیٰ بر ما رحم

بالدولة البريطانية من دیار بعیده. و بلاد نائية. و كان الامر لله يختار لعباده

کرد و سلطنت برطانیہ را از دور دراز ملک آورد۔ و ہمہ کار در دست خدا تعالیٰ است ہر کرا از

من یشاء. یوتی الملک من یشاء و ینزع الملک ممن یشاء. وهو ارحم

ملوک می خواہد برائے بندگان خودی پسنددو ہر کرا خواہد ملک می دہد و از ہر کہ خواہی ستاند و از ہمہ رحم کنندگان

﴿۷۵﴾

الراحمین. انه دفع الحکومة الی اهلها بعد خبال الخالصة. ثم بدل تعبنا و

ارحم است۔ او حکومت را بعد تباہی خالصہ سوئے اہل آں رد کرد۔ باز تعب و رنج ما را بہ نعمت و راحت مبدل

نصبنا بالنعمة والراحة. و اورثنا ارضنا مرة اخرى. بعد ما أخرجنا کا و ابد

گردانید و بار دوم ما را و ارث زمین خود گردانید بعد از آنکہ بچو جانور ہائے صحرائی ما را اخراج کردہ بودند۔ و

الفلا. و رجعنا الی اوطاننا سالمین متسلمین. و رُدّ الینا قرانا و عقارنا و فضّتنا و

سوئے وطن ہائے خود باز آدمیم بحالیکہ از آفات سفر سلامت بودیم و چیز ہائے خود را گرفتیم و سوئے مادیہات

نضارنا. الا ماشاء اللہ و سکنا فی بیوتنا امنین. و انا ما تعلقنا باهداب هذه

ماوزمین ماوسیم ماوزر ماورد کردہ شد مگر آنچہ خدا خواست۔ و در خانہائے خود با امن سکونت اختیار کردیم۔ و ما

السلطنة. الا بعد ما شاهدنا خصائص هذه الحکومة. و امعنا النظر فی نعمها

بدامن این سلطنت بعد مشاہدہ خاصیت ہائے این حکومت آ و تحنیم و در نعمت ہائے او بغور نظر دیدیم و خوبی آنرا

متوسمین. و سرحننا الطرف فی میسمها متفرسین. فاذا هی دواء کروبنا.

شناختیم۔ و چشم را بروئے او بفرست و دانیدیم پس معلوم ما شد کہ او دوائے بیقراری ہائے ماست و علاج

و مداویة نوبنا و خطوبنا. و بها سیق الینا الاموال. بعد ما استحالت الحال. و

کنندہ حوادث است۔ و بوسیله او ما ہا سوئے ما کشیدہ شد بعد از آنکہ در حال ما تغیر عظیم پیدا شدہ بود۔ و وجوه

غار المنبع و اعول العیال. و نجینا بها من الدھر الموقع. و الفقر المدقع و کنا

معاش تباہ شدہ و عیال گریاں۔ و بد و ازاں زمانہ کہ در بدی می انداخت و ازاں محتاجگی کہ بخاک آمیختہ بود

من قبل شججنا فلا الکروب من الشجی. و طوینا اوراق الراحة من ایدی

نجات یافتیم۔ و ما پیش زیں سلطنت بیابانہائے بیقراری بغم قطع می کردیم۔ و ورقہائے راحت بدستہائے

الطوی. و ما کانت تعرف اقدامنا الا الوجی. و ما صدورنا الا الجوی. و

گرستگی پیچیدیم۔ و قد مہائے ما بجز پاسودن چیزے نمی دانستند۔ و نہ در سینہ ہائے ما بجز سوزش

مَرَّ عَلَيْنَا لِيَالِي مَا كَانَ فِرَاشُنَا فِيهَا إِلَّا الْوَهَادُ. وَ لَا مَوْطَانًا إِلَّا الْقِتَادُ. فَكُنَّا

چیزے دیکر بود۔ و شب ہا بر ما گزشتند کہ دراں بستر ما بجز نشیب چیزے دیکر نبود۔ و جائے پانہادن ما خا رہا

نَجَلُوا الْهَمُومَ بِذَكَارِ هَذِهِ الدَّوْلَةِ. وَ نَجْتَلِي زَمَنَنَا طَلْقَ الْوَجْهِ. بِابْشَارِ تَلْكَ

بودند و دیگر پیچ نبود۔ پس دراں ایام ما بذکر این سلطنت غم خود را دور می کردیم۔ و بخوشی این عدالت زمانہ خود

المَعْدَلَةَ. حَتَّى اسْعَفَ اللَّهُ بِمَرَادِنَا. وَ جَاءَ بِهِذِهِ الدَّوْلَةَ لِاسْعَادَانَا. فَوصلنا بها

را کشادہ رو و بیقید میدیدیم۔ تا بوقتے کہ خدا تعالیٰ مراد ما را داد۔ و برائے خوش قسمتی ما سلطنت انگریزی

بِشَارَةِ تَنْشِي لَنَا كُلَّ يَوْمٍ نَزْهَةً. وَ تَدْرءُ عَن قُلُوبِنَا كَرْبَةً. اَلِي اِنْ خُلِصْنَا مِنْ

دریں ملک قائم شد۔ پس ما بقدم او آں بشارت را دیدیم کہ ہر روز برائے ما شگفتگی پیدا میکند۔ و از دل

الْخَوْفِ وَالْاِمْلَاقِ. وَ نَقَلْنَا مِنْ عَدَمِ الْعُرَاقِ اِلَى الْاِرْفَاقِ. وَ جَاءَنَا النِّعَمُ مِنْ

ما بیقتراری رومی را بیدا تا بحدیکہ از خوف فاتحہ کشی نجات یافتیم۔ و از تہمتی سوائے فراخ دستی منتقل شدیم۔ و

الْاَفَاقِ. وَ نَظَمَ الْاِجَانِبَ فِي سَلْكَ الرِّفَاقِ. وَ فَرَزْنَا بِمَرَامِنَا بَعْدَ خَفُوقِ رَايَةِ

از کنارہ ہائے ملک نعمتہا بما رسیدند و بیگانگان در رشتہ رفیقان منسلک شدند و بعد از نومید بہا بمراد خود

الْاِخْفَاقِ. وَ قَدْ كُنَّا فِي عَهْدِ الْخَالِصَةِ. اِخْرَجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَ لَفْظْنَا اِلَى مَفَاوِزِ

رسیدیم۔ و در عہد خالصہ حال ما این بود کہ ما از ملک خود خارج کردہ شدہ بودیم و سوے بیا با نہائے غربت

الْغُرْبَةِ. وَ بُلَيْنَا بِاعْوَاذِ الْمَنِيَةِ. فَلَمَّا مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا بِمَجْعَى الدَّوْلَةِ الْبَرِطَانِيَةِ. فَكَأَنَّا

انداختہ بودند و بہ نامراد بہا آزمودہ شدیم۔ پس ہر گاہ خدا تعالیٰ بدیں دولت برطانیہ بر ما احسان کرد۔ پس

وَ جَدْنَا مَا فَقدْنَا مِنَ الْخِزَانِ الْاِيْمَانِيَةِ. فَصَارَ نَزْوُلُهَا لَنَا نَزْلَ الْعِزِّ الْبَرَكَةِ. وَ

گویا ما آں خزینہ ہائے ایمانی را یافتیم کہ گم کردہ بودیم۔ پس نزول او برائے ما آں طعام مہمانی شد کہ از و

مَغْنَاهُ سَبَبُ الْفَوْزِ وَالْغَنِيَةِ. وَ رَأَيْنَا بِهَا حَبُورًا وَ فَرْحَةً. بَعْدَ مَا لَبَسْنَا عَلَي

عزت و برکت باشد و خانہ او موجب توکل می باشد۔ و ما بد و خوشی و شادمانی را دیدیم بعد از آنکہ تا زمانے در

الْمِصَائِبِ بُرْهَةً. وَ رُفَعْنَا مِنْ ذَلِّ اِخْرِيَاتِ النَّاسِ اِلَى مَرَاتِبِ رِجَالِ هُمْ لِلْقَوْمِ

مصیبتہا بماندیم و از ذلت کم درجہ بودن بمراتب کسانے برداشتہ شدیم کہ او شاں برائے قوم بچوسراند

كالرأس . ونُجِّينا من قطوب الخطوب . و حروب الكروب . و كنا نمذّ الابصار

و از حوادث و جنگہائے بے قراری نجات دادہ شدیم و ماسوے ایں وقت مبارک چٹاں چشم خود

الی ذالک الوقت السعيد . كما تمد الاعین لہلال العید . و كنا نبسط ید

در از می داشتیم ہچماں کہ سوے ہلال عید چشم برداشتمی شود۔ و ما برائے ایں دولت دست دعائی

الدعاء لہذہ الدولۃ . بما اصابتنا مصائب فی زمن الخالصة . و نبابنا مالف

گتر یدیم چرا کہ در زمانہ خالصہ مصیبت ہا بہا رسیدہ بود۔ و وطن ما مارانا موافق آمدہ بود و

الوطن و اخرجنا من البقعة . و كانت آباءنا اقتعدوا غارب الاغتراب . بما

از جائے خود بیرون کردہ شدیم۔ و پدران ما باعث سختی خالصہ مسافرت اختیار کردہ بودند۔ چرا کہ

اکرہوا و بُعدوا من الاتراب . فترکوا دار ریاستہم و جمیع ماکان لہم من

اوشاں جبراً از رفیقان وطن دور کردہ شدند۔ پس دارالریاست خود را ترک گفتند و شتران شب

القری . و نصّوا رکاب السری . و جابوا فی سیرہم و عورا . و ترکوا راحة و

روی تیز برانندند۔ و در سیر خود زمینہائے سخت را قطع کردند۔ و راحت و شادمانی را ترک کردند۔

حبورا . و انصوا اجار دہم تسیارا . و مارأو لیلا و لانہارا . حتی وردوا حملی

و اسپان کم مورد سیر خود لاغر کردند۔ و نہ روز را دیدند نہ شب را۔ تا بحدے کہ در حد و دریا ستے

ریاسۃ کفلتہم بحراسۃ . فسروا ایجاس الخوف و استشعارہ الی ایام . و رأوا

داخل شدند۔ و آں ریاست متکفل مہمات شاں شد۔ پس چند روزے خوف پنهان و آشکارا از

لعاع الامن و از ہارہ بعد آلام . ثم طلعت علینا شمس الدولۃ البرطانیۃ و

خود دورانداختند و سبزہ امن و شگوفہ آوردن آں بعد درد ہا بدیدند باز بر ما آفتاب دولت

امطرت مُزن العنایات الرحمانیۃ . فتسر بلنا لباس الامن بعد ایام الخوف

برطانیہ بدرخشید و باران عنایتہائے ربانی بارید۔ پس لباس امن بعد روزہائے خوف پوشیدیم

و صرنا مخصبین نعم العوف . فعدنا و اباءنا الی منبت شُعبتنا . و ملنا الی

و آسودہ حال و نیکو احوال شدیم پس ما و آباءنا و وطن خود رجوع کردیم و سوے خانہا

الاولکار من فلا غُربتنا و هَنَّا انفسنا فرحين. ولو انصفنا لشهدنا ان هذه

از بیا بانہائے غربت میل نمودیم و نفوس خود را بحالت خوشی مبارکباد دادیم۔ و اگر انصاف کنیم ہر

السلطنة ردت الينا ايام الاسلام. و فتحت علينا ابوابا لنصرة دين خير الانام.

آئینہ گواہی دہیم کہ اس سلطنت روز ہائے اسلام سوئے ما واپس آوردہ است۔ و بر ما در ہائے مدد

و کنا فی زمن دولة الخالصة. اوذینا بالسیوف والاسنة. وما كان لنا ان نقیم

دین پیغمبر علیہ السلام کشودہ است و ما در زمانہ خالصہ بشمشیر ہا و نیزہ ہا ایذا دادہ مے شدیم و مجال ما

الصلوة علی طریق السنة. و نؤذن بالجهر كما ندب علیه فی الملة. و لم یکن

نہود کہ نماز را بطریق سنت قائم کنیم و بانگ نماز با آواز بلند بگوئیم چنانچہ حکم شریعت است۔ و بجز

بُد من الضمت علی ایداء ہم. و لم یکن سبیل لدفع جفائهم. فرددنا الی

خاموشی بروقت ایذائے شاں بچہ چارہ نہود۔ و برائے دفع کردن ظلم شاں بچہ را ہے نہود۔ پس ما

الامن والامان عند مجيء هذه السلطنة. و ما بقى الا تطاول قسيسین

سوئے امن و امان در عہد این سلطنت رد کردہ شدیم و بر ما بجز در از زبانی پادریاں بچہ بارے نماز

باللسنة. و جعل الحرية كل حرب سجالا. و لكننا تركنا القذف بالقذف لئلا

و عام آزادی دادہ شد ہر جنگ را برائے جنگ کنندگان برنوبت ہا تقسیم کرد لیکن ما دشنام را عوض

نشابه دجالا. و لا نكون من المتعسفین. و ما منعت السلطنة ان نفتح الالسن

دشنام ترک کردیم تا بگروہ مفتریان نمایم و تا از متعصبان نشویم۔ و سلطنت ما را از جواب ترکی ترکی

بالجواب. بل لنا ان نقول اكبر مما قالوا و نصب عليهم مطرا من العذاب.

منع نکرودہ است بلکہ ما را اختیار است کہ از گفئیہ شاں بزرگتر بگوئیم و برایشاں باران عذاب بیاریم

ولكن المرء یصدر منه فعل الكلاب. و لا یستقری الحمام الجيفة و لو لفظه

مگر از انسانے کار سگاں نمی آید۔ و کبوتر جب توئے مُردار نہ می کند و اگر چہ گرگی اورا سوئے

الجوع الی معامی التباب. اعیبون نبینا علی الشغف بالنساء. و كان یسوعهم

بیابان ہائے ہلاک بیندازد۔ آیا پیغمبر ماصلی اللہ علیہ وسلم را بر غبت زنان عیب می کنند۔ و یسوع

قد عیب علی شہہ الاکل و شرب الصہباء. وقد ثبت من الانجیل انه آوی عنده

ایشاں را بر حرص خوردن و شراب نوشیدن عیب گرفتہ اند۔ و از انجیل ثابت است کہ اوز نے بدکار

بغیة. و كانت زانية و فاسقة و شقية. و كانت امرأة شابة فی ثياب نظيفة. مع

رازد خود جاداد۔ و آں زن زنا کار و سخت فاسقہ بود۔ و جواں بود در لباس آراستہ بروئے خوبصورت

صورة لطيفة. فما انصرف عنها و ما قام. و ما اعرض عنها و ما الام. بل استأنس

پس مسیح ازاں زن یکسوزفت و نہ استاد و نہ ازاں اعراض کرد و نہ ملامت کرد۔ بلکہ از و مانوس

بها و انس بطیب الکلام. حتی جلعت و مسحت علی راسه من عطرها التي كان

شد و او را مانوس کرد۔ تا بحدے کہ آں زن از راہ بے شرمی عطر خود کہ از کسب حرام بود بر سراو

قد کسب من الحرام. و کذا لک اقبل علی بغیة احرای و کلمها. و سئلت

مالید و ہم چنین یسوع یکم تہہ بازن بدکار دیگر گفتگو کرد و بد و متوجہ شد۔ و این حرکات را پرہیزگارے

و علمها. و هذه حرکات لا یستحسنها تقی. فما الجواب ان اعترض شقی. و لا

پسند نکند۔ پس کہ ام جواب است اگر بد بختی اعتراض کند۔ و بیچ شک نیست کہ از ہنجو این کار ہا

شک ان النکاح علی وجه الحلال خیر من تلک الافعال. و من کان کیسوع

بطریق حلال نکاح کردن بہتر است و ہر کہ ہنجو یسوع جو انے پر قوت بے زن محتاج نکاح باشد پس

شبابا طریرا غرب مفتقر الی الازدواج. فای شبہة لا تفجأ القلب عند رؤیة هذا

کہ ام شبہہ است کہ بروقت مشاہدہ این اختلاط دل رانمی گیرد۔ پس ہر کہ برائے اعتراض از ہر دو

الامتزاج ☆ فمن کان شمر عن ذراعیه لا اعتراض. و لبس الصفاقة لا ارتکاض.

دست خود آستین بچیند و در حالت بیقراری جامے بے شرمی پوشید۔ پس می باید کہ بازوے خود را

فلیحسر عن ساعده لہذہ الزرایة. فانها حق و اوجب عند اهل التقوی و الدراية.

برائے این عیب گیری برہنہ کند۔ چرا کہ این اعتراض نزد اہل تقوی و دانش حق و واجب است

☆ لهذا ما کتبنا من الانجیل علی سبیل الالزام. و انا نکرم المسیح و نعلم انه کان تقیاً و من الانبیاء الکرام. منه

این کہ از انجیل نوشیتیم بطور الزام نوشیتیم۔ و اگر نہ ما مسیح را بزرگ میداریم و او را پرہیزگار و از انبیاء میداریم۔

و اما نحن فصبرنا على اقوالهم. وثبتنا قلوبنا تحت اثقالهم. لتعلم الدولة انا لسنا

مگر ما برخن ایساں صبر کر دیم وزیر بارہائے ایساں دل را ثابت داشتیم۔ تا گورنمنٹ انگریزی بدانکہ ما بیچ اشتعال و

بمستشیتین مشتعلین. ولا نبغی الفساد بالمفسدین.

غضب نمی داریم۔ و بچو مفسداں فساد را نمی خواہیم۔

ولا ننسى احسان هذه الحكومة. فانها عصم اموالنا و اعراضنا

واحسان این حکومت را فراموش نمی کنیم زیرا کہ ایساں مال ہائے مارا و آبرو ہائے

ودماءنا من ایدی الفئۃ الظالمة. فالان تحت ظلها نعیش بخفض و راحة.

مارا و خون ہائے مارا حفاظت کردند۔ و انوں زیر سایہ ایساں بآسانی و راحت می گذاریم و

ولا نرد مورد غرامة من غیر جریمه. و لا نحل دار ذلۃ من غیر معصية. بل

بغیر جرے بیچ تاوانے عائد حال مانی گردد۔ و در مقام ذلت بدون معصیت نمی آئیم۔ بلکہ از ہر

نامن کل تهمه و آفة. و نکفی غوائل فجرة و کفرة. فکیف نکفر نعم

تہمت و آفت و رامن ہستیم و از مفسد بدکاراں کفایت کردہ شدیم۔ پس چگونہ نعمت منعم را

المنعمین. و کنا نمشی کاقول قبل هذه الايام. وما كان لنا ان نتکلم بشيء

نا ساسی کنیم۔ و ما پیشتر ازیں ہیچونگ می رفتیم۔ و مجال ما نبود کہ در دعوت جناب پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم

فی دعوة دین خیر الانام. و كان زمان الخالصة. و زمان الذلۃ و المصيبة

چیزے گوئیم و زمانہ سکھاں زمانہ رسوائی و مصیبت بود۔ شریقاں در و حقیر شدند و کینہ کاں

صُغّر فیہ الشرفاء. و اسادت الآماء. و صُبت علینا مصائب ینشق القلم

سردار ہا پیدا کردند۔ و آں مصیبت ہا بر ما ریختہ شدند کہ قلم بذکر آں منشق می گردد و از وطن ہا

بذکرها و خرجنا من اوطاننا باکین. فقلّب امرنا بهذه الدولة من بؤس الی

بگریز خارج شدیم۔ پس کار ما در این سلطنت از تنگی سوئے فراخی مبدل شد۔ و از باد تند

رِخاء. و من زغر ع الی رخاء. و فتح لنا بعنایاتها باب الفرج. و اوتینا الحرية بعد

سوئے ہوائے نرم منقلب گشت۔ و از مہربانی او در کشادگی بر ما کشودہ شد۔ و بعد از

الاسر والعرج. وصرنا متنعمین مرموق الرخاء. بعد ما کنا فی انواع البلاء و
 قید و حبس آزادی داده شدیم و چنان مالدار شدیم کہ مردم آنرا بر شک میدیدند۔ بعد
 رأینا لنا هذه الدولة کریف بعد الامحال. او کصحة بعد الاعتلال. فلاجل
 زانکہ در مصیبت ہا گرفتار بودیم۔ و ایں سلطنت را برائے خود چنان یاقیم کہ فراخ سالی بعد
 تلک المنن والالاء والاحسانات. و جب شکرها بصدق الطویة و اخلاص
 از قومی باشد یا تندرستی بعد بیماری۔ پس برائے ہمیں احسانها واجب شد کہ شکر ایں دولت
 النیات. فندعوا لها بالسنة صادقة و قلوب صافية. و ندعوا اللہ ان يجعل لهذه
 بصدق دل و اخلاص نیت کنیم۔ پس ما برائے او بربانہائے راست و دلہائے صاف دعائی کنیم
 الملكة القیصرۃ عاقبة الخیر. و یحفظها من انواع العمة والضمیر. و یصدق
 و از خدا تعالیٰ میخواہیم کہ ایں ملکہ قیصرہ را انجام بخیر کند۔ و از انواع واقسام غمها و گزند ہا
 عنها المکاره والافات. و یجعل لها حظًا من التعرف الیہ بالفضل والعنایات.
 محفوظ دارد و از و مکرہات و آفات را بگرداند و از شناخت ذات خود او را حفظی بخشد او
 انه یفعل ما یشاء و انه ارحم الراحمین.

ہر چه خواہد بکند و او مہربان و رحیم است۔

فلما رأینا هذه المنن من هذه الدولة. و الفینا اراداتها مبنیة علی

و ما ہر گاہ ایں احسانها از ین سلطنت مشاہدہ کردیم و ارادہ ہائے

﴿۸۱﴾

حسن النیة. فہمنا انه لا ینبغی ان نوذیہا فی قومها بعد هذه الصنیعة. ولا

او را بر حسن نیت مبنی یاقیم فہمیدیم کہ مناسب نیست کہ ما او را در قوم او ایذا

یجوز ان نطلب منها ما ینصبہا لبعض مصالح السلطنة. بل الواجب ان

دہیم یا ازو آں کارے طلبیم کہ مخالف مصلحت سلطنت اوست۔ بلکہ مناسب است

نجدال القسیسین بالحکمة والموعظة الحسنة. و ندفع بالتی ہی احسن و

کہ ما حکمت و موعظت حسنہ بہ پادریان مباحثات کنیم و عوض بدی بہ نیکی دہیم

نترك الترافع الى الحكومة. هذا و نعلم ان قذف قسيسين قد بلغ مداه. و
 واز شكوه و فریاد خود را باز داریم۔ ہمیں باید کرد با وجودیکہ ما میدانیم کہ بدگوئی پادریاں با تنہا
 جرحت قلوبنا مداه. و انهم و ثبوا علی عامتنا وثبة الذئب علی الخروف. و نزوا
 رسیدہ است و دلہائے مارا کار دہائے ایشان خستہ کردہ۔ و او شاں بر عوام ما بھجو گرگ بر بچہ
 نزو النمر المجوف. فسقى كثير من ايديهم كاس الحتوف. وبلغوا بدجلهم ما
 گوسپند جتہ اند و بھجو پلنگ ابلق بختند۔ پس بسیار کس از دست شاں ببردند و بدجل خود کارے
 ليس يبلغ بالسيوف. و تراء و امن كل حدب ناسلين و قد اتتكم من اخبار فلا
 کردند کہ بہ شمشیر ہا نتواند کرد و از ہر بلندی بدویدند۔ و شمارا خبر ہا رسیدہ اند حاجت اظہار
 حاجة الى اظہار. و لا تغتموا و لا تحزنوا و اربوا ايام الله صابرين.
 نیست مگر غم نکنید و اند و ہناک مباشید و روز ہائے خدا را منتظر بمانید۔

والامر الذى حدث الآن واضجر القلوب. وجدد الكرب. و عظم
 و امرے کہ دریں روز ہا پیدا شد و دلہا را بے قرار کرد و بقرار پھرا تا تازہ نمود و کار مباحثہ
 الخطوب و انتشر و اوقد الحروب. و کبر و اعضل. و دق و اشکل. و خوف
 را بزرگ و مہتمم بالشان کرد۔ و در قومہا منتشر شد و کلان و دشوار و باریک و از مشکلات گشت و
 بتهاولیہ و هول. فهو رسالة امهات المؤمنین. و قد قامت القيامة منها فى
 برنگہائے گونا گون بترسانید آں رسالہ امہات المؤمنین است و ہر کہ این رسالہ را دید پس مؤلف
 المسلمین. و كل من رأى هذه الرسالة فلعن مؤلفه؛ بما جمع السبّ والضلالة.
 او را بدین سبب لعنت کرد کہ او در کتاب خود دشنام دہی و گرائی را جمع کردہ است۔ و او از وطن و
 هو زایل الوطن والمقام. لکی یامن الحکام. فاختر المفرّ. لئلا یسحب و یجرّ
 مقام خود کنارہ کرد۔ تا از گرفت در امن بماند۔ پس گریز را بدین خیال اختیار کرد کہ تا در مقدمہ
 و بقى منه عذرة كلماته. و نتن ملفوظاته. و اعلوطة اعتراضاته. فنترك
 کشیدہ و رانده نشود۔ و پلیدی کلمات او و بچین بدبوئے سخنہائے او و مغالطہائے اعتراضات او

قذفه و بذاءه و نجاسة كلماته. و نفوضه الى الله و يوم مكافاته. و اما ما افترى
از و باقی ماند پس مابدگوئی و دشنام دہی و پلیدی کلمات اور ترک میکنیم و این ہمہ زبان درازی با بخدا و
من شبهاته التي تولدت من حمقه و زبغ خیالاته. فذالك امر و جب از الته
روز مکافات میگذاریم۔ آں شہادت کہ از جہالت و کجی خیالات او پیدا شدہ اند پس ایں امرے است کہ
بجميع جهاته. و ان الحق شيء لا يمكن احدا التقدم عنه و لا التأخر. ثم غيرة
از الہ آں من کل الوجوه واجب است۔ و حق چیز نیست کہ ممکن نیست کہ کسے را از و پیش و پس باشد باز
الاسلام فرض مؤكد لمن كان له الحياء والتدبر. فان المؤلف اجترء و هتك
غیرت اسلام فرض مؤکد است برائے کسے کہ حیا و تدبرے دارد چرا کہ ایں مؤلف دلیری کرد و ہتک
حرم الدين. وصال و بارز و بارزو و اکاسد من العرين. و قد حان ان يكون رجالكم
عزت دین اسلام کردہ۔ و حملہ کرد و بیرون آمد پس بچو شیر از بیشہ بیرون آئید و وقت آمد کہ مردان شما
كفسورة و نساء کم كلبوة. و ابناء کم كاشبال. و اعداء کم كسخال. فاتقوا الله و
بچو شیر باشند و زنان شما بچو مادہ شیر و پسران شما بچو بچگان شیر و دشمنان شما بچو بز غالب پس از خدا بترسید
عليه توكلوا ان كنتم مؤمنين.

و برو توکل کنید اگر مومن هستید۔

و قد سبق منّا الذكر بانّ القوم تفرّقوا في امر كتابه. فبعضهم
و ما پیش ازین گفتہ ایم کہ قوم مادر بارہ کتاب آں عیساکی متفرق الآراء اند۔ پس بعض از ایشان ہمیں
استحسنوا التوجه الى جوابه. و استهجنوا ان يرفع الشكوى الى السلطنة. فانها
را پسند داشتند کہ جواب کتاب نوشته شود۔ و ایں امر را مکروه داشتند کہ سوئے سلطنت شکوی بردہ شود چرا کہ آں
من امارات العجز و المسكنة. و فيه شيء يخالف التأدب بالدولة العالیه. و قالوا
از نشانہائے عجز و فروماندگی است۔ و در راں چیزے است کہ مخالف ادب دولت عالیہ انگریزی است۔ و گفتہ
ان الترافع ليس من المصلحة. فلا تسعوا الى حكام الدولة. و لا تقصدوا سيئة
اند کہ شکایت پیش سلطنت برون مصلحت نیست۔ پس سوئے حکام دولت برطانیہ از بہر استغاثہ مروید۔

بانواع الحيلة. بل اصبروا و غيظوا دموعكم المنهلات. ولا تذكروا ما

و بیچ بدی را بہ حیلہ نخواہید۔ بلکہ صبر کنید و اشکہائے روان را از روان شدن باز دارید۔ و

قیل من الجهلات. وادفعوا بالتی هی احسن و انسب بشأن الشرفاء.

آنچه عیسائیان بیہودگیہا کردہ اند ذکر آں نکنید۔ و جزائے بدی بہ نیکی دہید چنانچہ طریق

ولا تسعوا الى المحاکمات بالصراخ والبكاء. و ان لنا كل يوم غلبة

شریفاں است۔ و سوئے حکومتہا بفریاد و گریہ مدوید و مارا ہر روز بدلائل قاطعہ غلبہ است و

بالادلة القاطعة و سطوة دامغة بالبراهین اليقينية. فلا يحقتر ديننا عند

حملہ براہین یقینیہ است کہ سر را بشکند پس نزد عقلمندان دین ما حقیر شمرده نمی شود۔ و از تحقیر

العقلاء. و لا يحقتر بتحقير السفهاء. فالرجوع الى الحكومة

نادانان حقیر نتواند شد پس سوئے حکومت ہا بچو زنانہ نوحہ کنندہ رجوع کردن امریت کہ

كالنائحات. امر لا يعده غيور من المستحسنتات. و ليس هذا العدو

مستحسن نیست و این شخص دشمن واحد نیست تا بعد سزا ہا نیند او بآرام نشینیم بلکہ بچو او بسیار اند

بواحد فنستریح بعد نکالہ. بل نرای کثیراً من امثاله. لهم اقوال كاقواله.

کہ سخن او شاں مثل سخن اوست۔ و پیمانہ مثل پیمانہ اوست و بیچ شہرے از شہر ہائے این ملک

و مکال کمثل مکالہ. و لم يبق بلدة و لا مدينة من مدائن هذه البلاد الا

چنان نیست کہ در اں این مردم نازل نشدہ باشند و در زمینہا برائے فساد خیمہ ہا زدند و در

نزلوا بها و تخيموا للفساد في الارضين. و كانوا في اول زمنهم

اول زمانہ این مردم چنان بودند کہ زاہدانہ زندگی بسر کردند و موحدانہ عقیدہ داشتند و

يتزهدون و يوحدون و يروضون انفسهم و يراوضون. و يكفون الالسن

و نفسہائے خود را ریاضت دادند و نرمی اختیار کردند و زبانہا را از بدگفتن بند داشتند و

ولا يهذون. ثم خلفوا من بعدهم خلف عدلوا عن تلك الخصلة. و

وژاژخائی نکردند۔ پس بعد ایشان نا اہل و ناخلف پیدا شدند کہ ازیں خصلت

رفضوا وصايا الملة. و هجوا الاتقياء والاصفياء و تركوا الصلوة و اكلوا

عدول کردند و وصیتہائے ملت را بگذاشتند۔ برگزیدگان و نیکویان را بدگفتند نماز را ترک کردند خنزیر

الخنزیر و شربوا الخمر و عبدوا انسانا كمثلهم الفقير. و سبق بعضهم على

راہجو کردند۔ و شراب را نوشیدند و بچو خود انسانے محتاج را پرستش کردند۔ او در دشنام دہی پیغمبر خدا صلی اللہ

البعض فی سبّ خیر العباد. و قذفوا عرض خیر البریة بالعناد. ألقوا کتابا

علیہ وسلم بعض بر بعض دیگر سبقت بردند۔ و آنجناب صلی اللہ علیہ وسلم را دشنام دادند۔ و کتابہا تصنیف

مشمتملة على السبّ والشتم والمكاوحة والقحة ممزوجة بانواع العذرة مع

کردند کہ بردشنام دہی و بطور آشکارا بدگفتن و بے حیائی مشتمل بودند۔ و گوناگون پلیدی ہا در آنہا آمیختہ

دجل كثير لا غلاط العامة. و بلغ عدد بذاء هم الى حد لا يعلمه الا حضرة

بود۔ و نیز برائے مغالطہ دادن عامہ مردم بسیار خیانت و بددیانتی در اعتراضہا کردہ بودند۔ و این سب و

العزة. فانظروا كيف يعضل الامر عند الاستغاثة و يلزم ان نعدوا كل يوم

شتم و دشنام دہی در کتب شان بحدے رسیدہ است کہ عدد آن بجز خدائے تعالیٰ ہیچ کس نمی داند۔ پس بہ

الى المحاكمات. و ان هي الا من المحالات. هذه دلائل هذه الفرقة.

بہنید کہ در وقت استغاثہ مشکلات عائد حال می شوند۔ و لازم می آید کہ ماہر روز سوائے حکمہ ہا دونہہ ماہرین

و الآخرون يؤثرن طرق الاستغاثة. ولكن لا نرى عندهم شيئاً من الأدلة على

این امر محال است۔ این دلائل آن فرقہ است کہ در کتاب راہبر استغاثہ ہا ترجیح می دہند و فریق دیگر

تلك المصلحة. و ان هو الا حرص للانتقام كعرض الناس والعامة. و اذا

طریق استغاثہ را می پسندند۔ لیکن برین مصلحت نزدشان ہیچ دلیلی نیست صرف مثل عامہ مردم حرص انتقام

قيل لهم انكم تخطئون بايثار هذه التدابير. فلا يجيبون بجواب حسن

است۔ و چون ایشان را گفتہ شود کہ شما درین تدابیر باخطای کنید۔ پس بچو و انشمنان جواب نمی دہند۔ و بچو

كالنحارير. و يتكلمون كالسفهاء المتعصبين. و قلنا ايها الناس ارجعوا النظر.

نادانان و سفیان سخت گوئی شروع می کنند۔ و ماگفتہ بودیم کہ اے مردم رائے ہائے خود را نظر ثانی کنید۔